

egykorú „hangulatjelentések” – szavahihetősé-
gét és megbízhatóságát illetően – még ha az SD
50 ezer informátora készítette is azokat – a párt-
vezetésnek is voltak aggályai.

A kötet gerincét a német mindennapok be-
mutatása és illusztrálása alkotja. A mindennapi
élet és mindennapi gondok fejezetből a fejada-
gokról, a mezőgazdasági termelésről, a bomba-
támadások és riadók következményeiről olvas-
hatunk. A háborús évek gazdaságpolitikáját a
lakásépítési programok, a munkaerőpiac, a
szociális politika, az oktatás-, ill. ifjúságpolitika
kérdésein keresztül világítja meg. A nőekkel
foglalkozó külön fejezet jogosultságát az indok-
olja, hogy miközben a német munkaerőhiány
egyre erősebben a női munkavállalás irányában
hatott, addig a hivatalos politika nőideálja ettől
igen távol állt. A nők munkába állítása egyéb-
ként valóban meghatározott keretek között mar-
adt, s a munkaerőszükségletet szinte teljes egészében
a külföldi hadifoglyok és vendég-
munkások százezeivel igyekeztek kielégíteni,
amint ezt egy újabb fejezet mutatja. A külföldi
munkások számának drasztikus növekedése
minden téren komoly problémákat idézett elő,
nemzetgazdasági szinten, ideológiailag és a
személyes kapcsolatokban egyaránt, hiszen
számuk 1940-re 2 millióra, 1943-ra már 3 millió-
ra duzzadt.

A nemzetiszocialista jogszolgáltatás gyakorla-
tát, a legfelső pártvezetés közvetlen beleszólását
is külön fejezet taglalja. Bepillantást nyerünk a
Harmadik Birodalom ideje alatt hozott 40 000
halálos ítélet indítékai, és jó néhány konkrét
eset mozgatórugói mögé. A jogszolgáltatással
foglalkozó fejezet középpontjában azonban a
napjainkban ismét sokat emlegetett euthanázia

orvosi és jogi elméleti és gyakorlati kidolgozása
áll. Az emberek könyörtelen pusztításának be-
mutatása már átvezet a következő fejezethez,
amely a német zsidók háború alatti sorsát vázolja
fel, külön kiemelve olyan kérdéseket, mint a
korabeli németek reagálása a zsidó honfitársai-
kat ért megkülönböztetésre és üldöztetésre.

A lelkiismerettel és mentalitással foglalkozó
fejezetbe többek között a német katolikus és
protestáns egyházak elmaradt, illetve erőtlensé-
gének okait, a német ellenállás szinte teljes
hiányát bemutató témák kerültek. A korabeli
művészetek és szórakozás témaköreit pedig
elsősorban azoknak a hivatalos propagandagé-
pezetben elfoglalt helyük szempontjából ismer-
jük meg, külön hangsúllyal a filmművészetre.

A Szerző feldolgozásokon alapuló, részletei-
ben sokszor feldolgozott témájú könyve ki-
egyensúlyozott és olvasható. A megértést a
német nevek helyesírás ingadozásai sem zavar-
ják (ss-ß, oe-ö) túlságosan. Az egyes eseteken
túlmenően olyan általános kérdésekre is keresi
a választ, mint hogyan tudott az általa kaotikus
igazgatási szervezetűnek leírt Birodalom éveken
keresztül mégis sikeresen megfelelni a háborús
gazdaság követelményeinek, a német közvéle-
ményt manipulálva miként sikerült a német tár-
sadalom a felső vezetésnek magával sodornia a
pusztulásba, a hogy mennyiben jogos a német
társadalom- és gazdaságszervezési gyakorlatban
valós modernizációs elemeket felfedezni? A le-
hetőséggel a hazai történészek, hadtörténészek
is élhetnének: sokszor megírt, „nagy” témákról
is szükséges a nagyközönség számára olvasható-
nyosan, de ugyanakkor magas szakmai mércé-
vel írni.

Szegzárdy-Csengery Klára

DAVID H. CLOSE

THE ORIGINS OF THE GREEK CIVIL WAR

(Longman, London–New York, 1995. 248 o.)

David H. Close, a dél- ausztráliai Flinders
Egyetem oktatója a görögországi polgárháború
(1943–50) előzményeit, majd magát a harcokat
mutatja be. Az „Origins of Modern Wars” sorozatban
a szerző műve kitűnő ismeretterjesztő
kötetek után jelent meg, amelyek a műfaj és sorozat
módszereit kialakították, mint a francia
forradalmi háborúk (Blanning), a Krími háborúk
(Goldfrank), a német és olasz egység harcai
(Coppa, Carr), a világháborúk különböző had-
színterei (Joll, Bell, Akira Iriye), az újabb témák
közül a koreai, vietnami és arab-izraeli háborúk

(Lowe, Short, Ovendale) történetét bemutató
kötetek. A sorozat műfaja inkább politika- és
társadalomtörténeti, noha a hadtörténeti elem-
zések legfőbb következtetéseit sem téveszti
szem elől. E könyv szerkezete is a sorozat célki-
tűzéseit követi: a szorosabban vett polgárhábo-
rúval (1947–1950) a nyolcból csak egy fejezet
foglalkozik, a többi az előzményekkel. A görög
téma nem csak azért került sorra, mert a jelentő-
sebb témák már elfogytak. Azért is, mert a téma
időközben a történeti kutatás tárgyává vált,
megnyíltak az angol és amerikai levéltárak, gö-

rög forrás- és emlékiratkiadások jelentek meg, politikailag pedig valódi fordulatot jelentett, hogy 1989-ben első alkalomban léptek be a kormányba a kommunisták, s az események 40. évfordulója alkalmából a görög titkosrendőrségnek a baloldaliakra vonatkozó 40 000 kartonját semmisítették meg.

Az előzményeket tárgyaló fejezetek első része az újkori görög állam megalakulásától 1943-ig tekinti át az eseményeket, amelyek ekkorra valóban szinte antagonisztikus módon szembeállították a görög társadalmat. Az I. világháború az eredetileg Konstantin király és Venzilosz miniszterelnök ellentétéből kisarjadó megosztottságot szinte minden területen tovább fokozta (etnikai arányok, menekültek, területi kérdések) s a 1930-as évek során a válság a végletekig kiéleződött.

A könyvben külön fejezet foglalkozik az 1935–1941 közötti jobboldali diktatórikus uralommal, a német megszállás és a kollaboráns jobboldali kormányzat működésével, a kommunisták vezette ellenállási mozgalom megszerveződésével és sikereivel, a német megszállás vége és az angol befolyás megnövekedése időszakával, az 1944–45-ös fegyveres kommunista hatalomátvételi kísérlettel, a „decemberi események” kudarcával, az 1945–1946-os jobboldali megtorlás időszakával, a „fehér terror”-ral.

A polgárháború közvetlen előzményeivel és magával a harci eseményekkel a könyv utolsó két fejezete foglalkozik. 1947 őszére a kommunista hadsereg (DSE) 4000 főre növekedett, majd az év végére elérte a 10 000 főt, 1948 tavaszára pedig a 26 000-t. E gerillahadsereg, minden ellátási és utánpótlási problémája ellenére, hasznosítva a világháború során szerzett tapasztalatokat, az angol támogatást élvező jobboldali kormány kemény ellenfelének bizonyult. A harcok végéig biztosan ellenőrzése alatt tartotta a hegyes északi területeket, ahonnan Albánia és Jugoszlávia felől folyamatosan áramlott a segítség.

A kommunisták minden reményüket a jugoszláv és szovjet segítségbe vetették, de éppen

e téren következett be számukra nézve a legkellemetlenebb fordulat. Az együttműködés ígéretesen indult, noha a görög igényeknek mindig is csak egy töredékét teljesítették: jugoszláv források szerint 1947 közepéig 30 léghárító ágyút, 35 000 puskát, 3500 géppisztolyt, 2000 nehézgépfegyvert, 10 000 aknát s egyéb felszerelést kaptak. A Szerző szerint a támogatások tudatos visszafogása mögött az keresendő, hogy a szovjetek a kommunista görög hadsereg túlzott sikereitől tartottak, s nem akarták a nemzetközi kapcsolatokat tovább élezni.

Eközben a görög nemzeti hadsereg megerősítése, az angolok által vezetett kiképzése folyamatosan haladt, noha a gerillák elleni harc fő ereje sokáig a csendőrség volt. A döntő fordulatra a nemzetközi politikában került sor: a Sztálin-Tito szakítás nyomán 1949 júliusában az amerikai érdekeknek megfelelően lezárták a jugoszláv–görög határt. Az amerikaiak ekkorra az angoloknál sokkal nagyobb pénzügyi és katonai segítséget nyújtottak: 1949-ig 160 000 kézi fegyvert, 4000 löveget szállítottak, a fronton szolgáló csapatoknál 10:1 arányúvá vált a kormánycsapatok fölénye. A gerillák a kormánycsapatok első átfogó támadásait még rendre visszaverték, de felőrlésük 1949 augusztusáig befejeződött. Az év szeptemberéig Bulgária felé az utolsó harcoló kommunista alakulatok is elhagyták az országot.

A háború áldozatai, a megtorlások során elpusztultak, vagy emigráltak száma nem jelentéktelen, még ha el is marad pl. a spanyol polgárháború szörnyűségeitől. A Szerző szerint ezért az embervesztéséért nem kis felelősség terheli a nagyhatalmakat, amelyek az amúgy is komoly politikai ellentétéktől terhes országot a polgárháború irányába indították el és hagyták annak kiteljesedését.

A „modern háborúk okai” című sorozat magas szinten, kiegyensúlyozottan és mértéktartóan törekszik az utóbbi két évszázad konfliktusainak bemutatására. Erre példa jelen kötet is.

Szegárdy-Csengery Klára